
Introducere

Aceasta este o poveste de dragoste, însă una neîmpărtășită. E despre nevoia unei fiice de a avea în viața ei o figură paternă, o nevoie care devine și mai acută și dureroasă atunci când tatăl e absent. O fiică este nevoită să se adapteze în nenumărate feluri la dificultățile cu care se confruntă atunci când el nu este prezent. *Prezența absenței* tatălui îi afectează corpul, mintea și sufletul. Susțin chiar că această *prezență a absenței* este cea mai dăunătoare dintre toate. În plus, senzația de absență este accentuată de faptul că presupune un spațiu care trebuie umplut și nevoia de a compensa acea lipsă. Absența este în mod semnificativ și „un îndemn de a scoate la lumină ceea ce poate fi pozitiv... dă posibilitatea de a schimba modul de gândire și de a avea noi experiențe“ (Kohon, 1999, pp. 114-15). Din numeroase motive, care sunt detaliate în această carte, tatăl reprezintă o componentă importantă a vieții psihice a fiicei și are o semnificație aparte pentru dezvoltarea ei psihologică și fizică, la nivel individual și cultural. „Tatăl are un rol determinant în destinul unui individ.“ (Jung, 1961, p. 303). Acest citat al lui Jung ne reamintește importanța iubirii paterne în evoluția fiicei.

Această lucrare argumentează ideea că supraidentificarea sau ignorarea tatălui absent are ramificații serioase. O fiică poate deveni inconștientă de valoarea ei și goală pe dinăuntru, fără să se poată conecta cu ea însăși. Totodată, acord o atenție specială dinamicii dintre fiică și tatăl absent, chiar dacă și alți factori îi afectează dezvoltarea, cum ar fi relația cu mama, factorii culturali sau rolurile și comportamentele dobândite legate de gen. Trebuie menționat că, dacă tatăl nu există, fiica se va întreba dacă este apreciată, dacă merită să

se iubească pe ea și să fie iubită de ceilalți. Dacă tatăl nu o vede, nu o stimează sau nu poate fi alături de ea, ea rămâne cu un gol în inimă; țesătura personalității ei se destramă. Pornește pe un drum dificil, căutând să repare și să pună la loc bucățile din ea care lipsesc. Să ne gândim la ce spune Sarah Kofman despre „patimile distanței“:

Care separă două tipuri de viață ce existau deja dintotdeauna: una înfloritoare și îmbelșugată, revărsându-și preaplinul asupra lucrurilor din jur și înfrumusețându-le, iar alta decăzută, capabilă doar să împovăreze lumea, reducând-o la aspectele ei meschine și urâte, ca să-și facă sieși în ciudă și din dispreț față de viață.

(Kofman, 1994, p. 20)

Tema absenței tatălui ne duce la întrebarea legată de cum își visează un tată fiica. Ce-și dorește pentru fiica lui? Fiindcă nu a fost lângă ea, nu a răspuns nevoilor ei de afecțiune și nu și-a dat seama cât de mult rău ar putea să-i facă dispariția lui. Această lipsă de perspectivă duce la apariția unor probleme delicate în viața ei lăuntrică, marcate de diferite blocaje psihologice. Fiindcă nu o vede, ea nu se reflectă în niciun fel în ochii lui, ceea ce-i afectează dezvoltarea de sine.

Explorez acest subiect din perspectiva psihologiei analitice jungiene, cu abordarea sa îndreptată în mod particular asupra profunzimilor personalității umane. Aceasta include revelarea aspectelor inconștiente manifestate în complexele paterne, arhetipurile și simbolurile care apar în viața și în visele ficelilor. Fiecare dintre aceste aspecte dezvăluie originile dinamicilor tată-fiică, potențialele lor evoluții și paradoxuri, problemele și neînțelegerile aferente, precum și recunoașterea și rezolvarea lor. Reprezentările și percepția despre tați ne-au fost modelate de cărți, de diferite medii de comunicare, de mitologie, de basme, de filme și de literatură. În funcție de cultură și epocă, tatăl

preia diferite roluri și are o anumită imagine care reflectă prezența sa în viața noastră psihică, personală și colectivă.

Această carte a pornit de la numeroasele confidențe împărtășite de fiice cu tați absenți în cursul ședințelor de psihoterapie analitică jungiană. S-a născut din experiențe ale colegelor, prietenelor, dar și din experiența personală a suferinței trăite în absența iubirii și atenției oferite de tată. Aceste fiice au simțit acut nevoia, dorința și dorul de un tată bun și grijuliu, iar asta s-a reflectat în emoțiile lor puternice. Această dorință firească și necesară a rămas, din păcate, neîmplinită de-a lungul generațiilor. Absența și pierderea iubirii paterne intensifică această nevoie, făcând-o să fie cu atât mai dureroasă și mai evidentă. Melancolia care o însoțește și senzația constantă de lipsă a iubirii rămân palpabile. Am urmărit aici această paletă largă de sentimente și efectele lor asupra legăturilor cu tatăl absent.

Temele abordate variază de la complexul negativ al tatălui la „fetița lui tati“, la arhetipul copilei eterne și personalitatea de tip narcisist, așa cum sunt ele interpretate de psihologia analitică jungiană. Cartea explorează și alte abordări ale temei tatălui absent, inclusiv conceptele dezvoltate de psihanalistul francez André Green referitoare la „efectul tatălui mort“, de analistul jungian britanic Hester Solomon, care a introdus noțiunea de personalitate de tip „ca și cum“, precum și colapsul corpului în bolile autoimune din perspectiva teoriei abjecției, lansată de psihanalista franceză Julia Kristeva. De interes pentru psihoterapeuți este și capitolul care tratează relația de transfer/contratransfer și funcția reflectivă, simbolică și transcendentă care contribuie la procesul de vindecare.

Această carte se adresează celor care doresc să înțeleagă dinamica complexă a relației dintre fiice și tați care afectează dezvoltarea personalității și capacitatea de a rămâne loial propriilor convingeri. Fiecare capitol tratează numeroasele forme de răspuns la absența tatălui și fiecare experiență individuală analizată are consecințe la nivel co-

lectiv. Am pus accentul asupra relațiilor dintre fiice și tați pentru a evidenția nu numai simptomele și aspectele problematice ale acestor relații, ci și posibilitățile de a le trata și a le depăși. Capitolele prezintă exemple reprezentative și anonimizate de situații relatate de unele fiice, precum și demersul lor ulterior de a-și analiza visele, trăirile interioare și relațiile. Această carte este compusă din poveștile lor de viață și experiențele emoționante pe care le-au trăit în cursul ședințelor de terapie, pe drumul spre autocunoaștere și autodescoperire. Relatările lor îi permit cititorului să se identifice cu exemple foarte personale și intime de obstacole întâmpinate, care demonstrează tensiunile și provocările ce apar pe durata acestui proces, dar și oportunitățile de a crește și de a evolua. De-a lungul întregii lucrări am inserat citate din diverși autori. Așa cum ne reamintește Adam Phillips, „Acele părți din noi pline de pasiune sunt cele mai bune laturi ale noastre, iar o viață trăită cu pasiune este posibilă, prin definiție, doar dacă ne facem cunoscute pasiunile: nouă înșine... Nu poate exista pasiune fără reprezentare... Pasiunea presupune comunicare și interacțiune“ (Phillips, 1999, p. 166).

Pierdere și dor

Se întâmpla ceva ce nu înțelegeam. Ce voia acea femeie care eram eu? Ce se întâmpla?... Cum să-ți explic: dintr-odată, lumea care eram eu a secat, epuizată, nu mai puteam duce pe umerii mei – ce anume? – și a sucombat în fața unei tensiuni despre care nu știam că existase în mine dintotdeauna... primele semne ale unei avalanșe, ale unor grote subterane de calcar, prăbușindu-se sub greutatea depozitelor arheologice stratificate... Trebuie să existe cineva care înțelege. Acolo, în mine, trebuie să creez pe cineva care să înțeleagă.

Clarise Lispector, *The Passion According to G.H.* (2012, p. 39)

Cum îl vindecăm pe tatăl care e absent și a lăsat răni în inima fiicei sale? O fiică își poate recupera puterea sau creativitatea, potențialul irosit, vocea neuzită. Dorința ei de iubire paternă devine și mai insistentă când ascultă ecourile melancoliei lăsate în urma ei. Vorbind despre tatăl ei, Hailey, o pacientă, a făcut în timpul terapiei următoarele observații:

Refuzul de a recunoaște înstrăinarea și lipsa de atenție a tatălui meu vine, de fapt, din teama că mai degrabă eu am o problemă cu asta și nu el. Mi-e teamă că voi fi judecată pentru viața izolată pe care mi-am creat-o și pe care se pare că nu o pot schimba. Și chiar merit să fiu judecată. Sper că nu am lăsat impresia în timpul ședinței de azi că l-am învinovățit pe tata. Am vrut doar să-mi ignor tristețea, să găsesc tăria să trec peste asta și să mă simt mai puternică fiindcă am reușit să fac față singură acestei probleme. Am devenit mai sigură pe mine. Senzația de inerție era organică, mă afecta doar pe mine și prea puțin pe ceilalți. Dar oare așteptasem prea mult înainte să cer ajutor astfel încât acesta să aibă un real impact asupra mea sau a celor din jur?

Evident, acest tată nu apreciase vitalitatea psihică a fiicei lui. Ea nu a primit validarea lui. Stabilitatea ei s-a clătinat, iar ea nu a remediat această problemă. Pe măsură ce crește, fiica are nevoie de o conexiune cu tatăl ei, de încurajările lui și de recunoașterea asemănărilor și a diferențelor dintre ei. Interesul psihologic se mută de la asemănări la diferențe și este fundamentul pe care se dezvoltă o relație profundă, fără teama pierderii identității (Knox, 2003, p. 181).

Hailey, care și-a dorit dintotdeauna să aibă un tată, a visat *o zi pe care tatăl și fiica au petrecut-o împreună*. În vis, era fericită, dar când s-a trezit, și-a dat seama că plângea. Și-a amintit, tresărind, cât de mult a lipsit el din viața ei și cât de puțin se cunoșteau. Și-a adus aminte că se intimidă când era în preajma lui și îi era frică să nu-l supere, știind că va fi pedepsită. Își făcea mereu griji, se străduia să fie perfectă, pentru ca tatăl s-o iubească și să se întoarcă. Dar, ori de câte ori îl vedea, el era personajul principal, iar ea se simțea insignifiantă. Nu putea să sufle o vorbă despre ce simțea și era convinsă că l-ar fi înfuriat dacă i-ar fi spus cu voce tare ce-și dorește. Deși rănită și dezamăgită, n-a vorbit niciodată despre asta, și nici nu i-a cerut nimic. De-a lungul anilor, a re trăit acel vis și cu ochii deschiși, iar noaptea acel vis s-a repetat mereu și mereu, căci își dorea mereu și mereu să aibă un tată.

În memoria fiicei, nevoia de a-și simți tatăl aproape se întâlnește cu pierderea ancorelor și cu experiențele ratate. Dorul de tată, de grija și susținerea lui nu este niciodată alinat și o poate împiedica să simtă și să exprime plăcere. Ea își internalizează eșecul, și orice lucru bun este urmat de unul rău. Cu alte cuvinte, emoțiile plăcute nu durează, iar ea nu știe de ce. Oare ar trebui să renunțe la visurile și la dorințele ei, neștiind sigur ce-și dorește și ce vrea? Neputința și lipsa de direcție clară sau de control asupra propriei vieți îi provoacă suferință, dar se simte neajutorată în fața impulsului fizic (Hauke, 1995, p. 520).

Căutarea tatălui este legată de căutarea de sine. El se află în locuri pe care nu le știe încă. În fiecare etapă a dezvoltării ei, relația cu tatăl îi afectează conștiința de sine. Re trăiește pierderea tatălui, despărțirea prematură pe care el a decis-o nefiindu-i alături și rămâne cu angoasa nevoilor neîmplinite. Citatul de mai jos trimite la modul în care Hailey, pe care am menționat-o mai sus, a trecut prin depresie și pierdere:

Iubesc (ideea de tată)... dar o și detest; fiindcă mi-e dragă, ca să n-o pierd, o încorporez în mine, dar fiindcă o detest, celălalt eu al meu este unul oribil, sunt un om rău, nu exist...

(Kristeva, 1988, p. 11)

Această pierdere a direcției de orientare se reflectă într-o lipsă a conștiinței de sine și a conexiunii cu ceilalți.

La modul ideal, tatăl este o ancoră pentru ficia sa, reprezintă o bază, un punct de referință stabil. Dar, atunci când este absent, trăirile ei sufletești se derulează pe fondul acestui sentiment de pierdere. Ceea ce influențează modul în care ea face față – sau nu – inevitabilelor vicisitudini pe care viața i le aduce în cale. Dacă tatăl este absent din viața ei, ficia riscă să fie asaltată de imagini și comportamente negative. Adoptă diverse mecanisme de adaptare la senzația amorfă și totuși insuportabilă de pierdere.

Este imposibil să percepem și să interpretăm evenimentele fără să le trecem prin filtrul experiențelor din trecut – așa funcționăm. Trecutul contextualizează momentul prezent și modelează percepțiile, interpretările și reacțiile emoționale. Unele femei spun că au fost iubite de tații lor, mai ales în copilărie. Posibil să fi fost tați grijulii și apoi idealizați. Adesea erau ținta unor proiecții datorate absenței lor, locului gol pe care l-au lăsat în urmă. Pentru a compensa acest gol, ficia și-a construit o imagine a modului în care își dorea ea să fie tatăl.

Complexitatea demersului de descifrare a acestui mecanism transpare din următorul citat: „Situția cu cel mai crescut potențial traumatic este cea în care orice capacitate de reprezentare a propriilor experiențe este compromisă: o stare de paralizie în care orice impresie, chiar și neutră, se pierde într-un spațiu gol“ (Connolly, 2011, p. 5). Ceea ce trimite la toate acele laturi ale sinelui, învelite în multe straturi și rănite, care trebuie deblocate. Adesea, pierderea tatălui este atât de dureroasă, încât fiica trebuie pur și simplu să uite. Senzația cronică de pierdere poate fi însoțită de un ecou constant de anxietate, care se regăsește în poveștile atâtor fiice care se luptă cu vânturile suferințelor prin care au trecut. În trecutul lor se găsesc atât de multe rupturi, inconsecvențe și incertitudini care le afectează imaginea de sine, provocând răni interioare și o stare de privare emoțională.

Nu este ușor să descurci această încrângătură psihologică, iar demersul analitic nu este unul lin. Presupune să depășești o mulțime de impasuri, cu toate contradicțiile, deformările și disocierile inerente, să gestionezi conflicte și dorințe camuflate, dar nerezolvate și neîmplinite. Fiicele care au rămas doar niște copile supuse se eclipsează pe ele însele, devenind simple fantome, jucându-și rolul și încercând să se descurce așa cum pot.

Un exemplu

Ce rană s-a vindecat oare vreodată altfel decât puțin câte puțin?

William Shakespeare, *Othello* (c. 1603),
actul II, scena 3, rândul 377

Când a venit la prima ședință de terapie, Jade, o pacientă-compozit¹, era foarte aranjată, dichisită; din afară părea o femeie sigură pe

¹Termenul se referă la persoane care prezintă simptome tipice mai multor pacienți, ale căror detalii reale sunt anonimizate, pentru a le proteja identitatea. (n.tr.)

ea și rafinată. Însă destul de repede mi-a dezvăluit, cu oarecare non-șalanță chiar, că în viața ei nu exista nimeni de care să se simtă apropiată; nimeni n-o cunoștea cu adevărat. Partenerul ei era o persoană distantă, rece, inaccesibilă. Își dădea seama că, de fapt, n-o apreciază. Prietenii o cunoșteau, desigur, dar mai degrabă la suprafață. Familia ei era, după cum s-a exprimat chiar ea, „dată peste cap“. Mai exact, nu-și cunoscuse tatăl, care plecase când ea avea trei ani, o vârstă la care îți amintești deja întâmplări și sentimente. Părinții au divorțat; ea a rămas cu mama, iar tatăl le vizita rar. L-a reîntâlnit când era deja adolescentă și toate nevoile și dorurile reprimite, dorința ei neîmplinită de a avea un tată, care îi provocase atâta suferință și emoție în toți acei ani de absență, au copleșit-o. În acel moment pur și simplu *a știut* că și el simțea același lucru, *a știut* că simțeau simpatie unul față de celălalt. Însă tatăl *nu* i-a împărtășit entuziasmul și a fost extrem de dezamăgită.

N-a vorbit niciodată cu el sau cu altcineva despre aceste lucruri. În schimb, și-a canalizat toată energia spre atingerea unor obiective personale. Dat fiind că nu se simțea în stare să facă față imensei dezamăgiri și sentimentului că-și pierduse din nou tatăl, și-a ținut mintea ocupată cu școala, cu sportul și s-a aruncat în diverse alte activități, străduindu-se să fie foarte bună în tot ce făcea. Nu s-a oprit niciodată să se gândească sau să se întrebe dacă făcea toate acestea ca să fie remarcată de el sau ca să-și alunge tristețea. Adânc ascuns în sufletul ei, exista un motiv secret, de care nu voia să afle nimeni. Jade făcea tot ce-i stătea în putință ca nimeni să nu ajungă acolo și doar ea să-l știe. Chiar dacă ceilalți o percepeau ca pe o persoană extrem de capabilă, avea nevoie de cineva care să-i dea senzația de siguranță, având sentimentul că se clatină ceva în interiorul ei. Păstra multe secrete în spatele fațadei de competență, își ascundea emoțiile haotice și anxietatea, umbrele pe care le păzea cu grijă și le așeza în compartimente ale minții ei ordonate. Jade a învățat să tragă o cortină peste momen-

tele private, iar viața ei a devenit mai mult o poveste decât o afirmație, niciodată ancorată cu-adevărat în realitate. În mintea ei, l-a transformat pe tatăl absent într-un tată căruia îi găsea scuze, doar fiindcă îi spusese că-i pasă de ea. Acum se afla într-un mare impas și își dorea ca toate senzațiile și emoțiile, întreaga situație, de fapt, să n-o chinuie atât de mult, dar avea o bănuială că, de fapt, lucrurile stăteau și mai rău decât era dispusă să recunoască.

În această situație, Jade s-a pierdut pe ea, puțin câte puțin. E o formă de trădare, o anihilare psihică secretă care începe în copilărie, atunci când un copil nu este iubit și apreciat, când „Eul“ său nu este remarcat. Un centru de gravitate care ar trebui internalizat se deplasează și se deteriorează. Reziduurile lăsate în urmă duc la o slabă afirmare de sine, subminând baza întregului său sistem.

Fantasma tatălui absent i-a afectat viața din toate punctele de vedere. Confruntarea cu o altă realitate i-ar fi dat toată lumea peste cap și nu-și dădea seama ce ar fi însemnat asta. În același timp, relația cu partenerul său era searbădă, nu mai simțeau nimic unul pentru celălalt. Munca nu-i mai aducea satisfacție. Lumea i se părea strâmbă și de multe ori îi venea să plângă, o senzație cu care nu era obișnuită și pe care n-o cunoscuse până acum. A ajuns la concluzia că era momentul să exploreze acele probleme pe care le pusese într-un sertar și le încuiase acolo cu mulți ani în urmă. A optat pentru terapia analitică jungiană ca modalitate de a face această călătorie interioară.

Treptat, a devenit tot mai clar că experiența tatălui absent se repetase generații la rând în familia ei. Tatăl tatălui ei murise de tânăr. Tatăl mamei n-a știut decât să muncească și să facă bani. Aceste figuri paterne fuseseră preocupate mai mult de statut, poziție și bani decât de casă și familie. Nimeni nu dădea atenție copiilor, care erau crescuți ca să fie văzuți, nu auziți; în casă domnea o atitudine stoică. Ajunsă la vârsta adultă, Jade s-a simțit atrasă tot de bărbați care nu-și exprimau emoțiile, reconstituind modelul taților absenți. Jade ase-

măna această repetare a tiparului familial cu un păcat psihologic sau un blestem al lui Atreus transmis de la o generație la alta. Reflecta o lipsă de conștiință, un ego supus sau o alegere asumată (Jung, 1963, p. 192).

Jade reprezintă un portret al numeroaselor femei care parcurg aceste pagini și suspină, răvășite de emoții sau inerte în fața realității absenței propriului tată, neștiind cum să iasă din hăul tristeților și să reintre în matca lor. Nu vor să vadă, nici ele, nici oricine altcineva. Ce e în sufletul lor e încuiat sub multe lacăte.

Prin fantezii de introiecție și identificare, „obiectul pierdut“ este preluat de psihic, unde capătă o nouă viață intrapsihică. Aceasta este ironia evoluției umane: odată cu „acceptarea pierderii“ din lumea exterioară are loc recrearea obiectului în lumea interioară.

(Lear, 2014, pp. 473-74)

Pierderea internalizată caută o validare conștientă, pentru ca nevoile reprimite și neasumate să fie recunoscute, procesate și apoi transformate.

Potrivit definiției din *Oxford English Dictionary*, a-ți fi dor de ceva înseamnă a-ți dori cu putere și persistență, în special ceva intangibil sau îndepărtat. Este sinonim cu a fi însetat de ceva, a năzui, a tânji, a suferi după ceva. Din cauza rănilor emoționale și a dificultăților de relaționare resimțite încă de la o vârstă fragedă, nu te mai poți atașa de cineva și nu are niciun rost să sperii, nu-ți poți imagina că mai poate exista așa ceva. Neștiind aproape deloc ce înseamnă să ai un tată și fiindu-i dor de el, Jade a dezvoltat mecanisme de adaptare și atitudini care se regăsesc la nivel colectiv. Ea este fiica unui tată dominant/conducător patriarhal care a devenit mai puternic fără ca tatăl personal să fie prezent. În situații similare, unele femei aleg să

se protejeze retrăgându-se în ele. Altele adoptă modelul patern, afișând o atitudine hiperdominantă. Sau, așa cum a făcut Jade, folosindu-se de intelect și urmând calea realizării personale, își construiesc cariere de succes, dar se detașează de orice emoție sau sentiment de apropiere.

Jade a visat că *era într-un tablou mecanicist, cu tot felul de motoare și dispozitive. Nu putea ajunge la bărbatul pe care îl iubea.* Visul s-a repetat mulți ani la rând. Reprezenta căutarea de sine, a celui alt și a tatălui. Acest vis lipsit de culoare a lăsat-o cu o imensă frustrare și dorință neîmplinită și cu sentimentul că nu este iubită. Dorul este însoțit adesea de sentimente de rușine, mânie, teroare și singurătate. Dorul este senzația pe care o ai când îți dorești ceva cu atâta ardoare, încât pare că durerea îți străpunge sufletul. Pierderea era atât de apăsătoare că trebuia să o nege, în timp ce, în mod paradoxal, intensitatea emoției cobora până în străfundurile ființei ei. Pierderea tatălui afectează în mod fundamental structura psihicului uman (Kohon, 1999, p. 143). A-ți fi dor de ceva este o nevoie primară care iese la suprafață din abisul inconștientului și ajunge la nivelul conștientului. Când tânjim după ceva, căutăm incluziune, acceptare și iubire. Această emoție e ca o flacără sublimă, misterioasă care transformă în scrum orice este superfluu. Dorul este scânteia și imboldul de a trece prin foc.

Calitățile tatălui populează lumea interioară a fiicei și o afectează pe cea exterioară, în plan social și cultural. Acesta este motivul pentru care orice demers personal, așa cum sunt și cele descrise aici, are ramificații colective. Conexiunile timpurii care se stabilesc între sistemul limbic – cel care controlează comportamentele și reacțiile emoționale – și părinții noștri ne modelează caracterul, configurând obișnuințe și tipare emoționale de atașament, influențându-ne semnificativ gradul de implicare în relațiile ulterioare, în funcție de cât de afectuoase sau toxice au fost aceste conexiuni în perioada de for-

mare. „Rezultatul eforturilor unei femei de a deveni un tot armonios, integrat și complex din punct de vedere psihologic și social este influențat, în mare măsură, de relația tată-fică“ (Samuels, 1993, p. 151). Și cu toate acestea, întâlnim numeroase situații în care o fiică rămâne cu un gol imens în locul în care ar fi trebuit să se afle tatăl. Uneori nu are nimic de spus despre el, emoțiile i s-au pietrificat și, de prea mult timp, nu a existat nicio reacție din partea lui.

Fiicele taților absenți se consumă și se chinuie enorm încercând să-și găsească propria identitate. Tații sunt responsabili de echilibrul emoțional al fiicelor, iar fără contribuția lor afectivă, ele simt nevoia stringentă să umple acel spațiu gol și acea absență, generând energia necesară pentru a scăpa de povara apăsătoare a lipsei tatălui (Samuels, 1985, p. 10). Absența tatălui are impact asupra personalității fiicei și îi afectează universul subiectiv al imaginii de sine. Nu este exclus ca fiica să-și ignore propriile nevoi pentru a le îndeplini pe cele ale tatălui, care reușește s-o convingă să-i arate compasiune, căci el nu-și dorește decât să fie adorat și ascultat. Sau este posibil să se identifice cu el – ca o formă de conexiune, dar asta înseamnă că-i preia și neîmplinirile și anxietățile. În esență, năzuințele ei au fost prea „înguste“ sau înlocuite cu semințele refuzului. Procesul de psihoterapie analitică presupune dezactivarea și deslușirea unor experiențe enigmatice, adesea tulburătoare și uneori mai înfricoșătoare decât și-ar dori ea să retrăiască. Această situație este deosebit de complexă, căci absența tatălui tinde să prevaleze și să preia controlul; fiica devine insignifiantă, iar puterea tatălui prea autoritară, mai ales când nu este conștientizată.

Explorarea pierderii suferite duce la reconstituirea experiențelor din copilărie, reactivând diverse sentimente și emoții. Absența tatălui este o pierdere resimțită în plan psihologic, emoțional, fizic și cultural. Nefiind asimilată corespunzător, a fost considerată o stare firească. Dar cum poate plânge fiica pierderea a ceva ce n-a avut niciodată

și, în general, nu a conștientizat? Ar putea ajunge să-l urască pe tatăl absent, acea figură de atașament care n-a existat, de fapt. Și poate să cadă într-o depresie amară. Este cuprinsă de o stare de tristețe generală care are legătură cu suferința resimțită, cu senzația că este neacceptată și că are defecte fundamentale. Pentru ea, sentimentul de prezență paternă și de recunoaștere sau de relevanță rămâne necunoscut. „Pentru ca un individ să devină el însuși, el are nevoie să se elibereze de anumite tiranii care se manifestă atât intern, cât și extern“ (Lear, 1990, p. 23).

Conflictul dintre nevoia de apropiere și cea de diferențiere presupune o luptă a individului cu el însuși și cu ceilalți (Solomon, 2007, p. 245). Iar asta e dificil, atunci când o parte esențială și autentică a sa nu s-a reflectat în ochii tatălui. Generații de tați care au avut dificultăți în a dezvolta și a menține relații afectuoase cu fiicele lor n-au avut niciodată, la rândul lor, relații afectuoase cu părinții lor. Tații fără de tată, ai căror tați nu le-au arătat iubire repetă, inconștient, aceleași comportamente și experiențe. Mulți dintre ei recunosc acest sentiment de pierdere, așa cum ne arată, din păcate, foarte multe exemple. Tatăl nu este încă o figură asociată în mod clar cu afecțiunea, cu apropierea sufletească, deși este adesea glorificat, argumentul fiind că s-a străduit, a făcut tot ce i-a stat în putință și, prin urmare, n-are nicio vină. Ca să păstreze intactă această percepție, fie că este adevărată sau nu, fiica trebuie să nege că ar exista vreo problemă și să accepte dezamăgirile, pierderile și năzuințele neîmplinite.

O insuficientă afecțiune paternă generează sentimente de vină, tristețe și trădare. Absența tatălui provoacă zguduitoare experiențe personale. Fiica întâmpină obstacole în a-și gestiona agresivitatea sau a-și împlini dorințele – două elemente de care are nevoie pentru a se cunoaște pe sine și a-și cultiva abilitățile, negându-și astfel impulsul creativ, cu diverse consecințe în plan psihologic.

Căutarea tatălui, cu toate emoțiile și sentimentele inerente, demonstrează cât de multe carențe a acumulat fiica. Acest lucru devine foarte evident atunci când căutăm informații despre relația dintre fiice și tați. Literatura populară este foarte săracă în referințe relevante sau perspective semnificative. Uneori accentul este pus pe aspecte superficiale sau comportamentale, dar nu găsim confirmări ale complexității și ramificațiilor profunde ale acestui tip de relație. Adesea există referiri la ce poate face fiica pentru a remedia situația. Aceste atitudini simpliste reflectă faptul că straturile complexe ale relației tată-fiică au fost mult timp ignorate.

Absența tatălui în plan colectiv

Așa cum a arătat analistul jungian britanic Andrew Samuels, deficiențele paterne afectează dezvoltarea generațională, culturală și psihologică și limitează posibilitatea de a depăși un statut mărginit (1993, p. 153). Dacă figura paternă rămâne un spațiu gol, în acest tunel întunecat comunicarea activă cu el este blocată. Fiica este privată de o verigă vitală care i-ar permite să-și asume o identitate distinctă și egalitatea cu tatăl. Dacă mai târziu el își cere iertare pentru absența din viața fiicei, nu face decât să se pună pe el în centrul atenției, căci nu poate face nimic altceva, dar tot absent rămâne. Fiica este nevoită să-și vindece furia și deziluzia, simțindu-se trădată și abandonată, ezitantă, neglijată și desconsiderată. Cel mai mult resimte lipsa unui tată care să fi știut s-o învețe să se conecteze cu ea însăși. Într-un astfel de scenariu, fiica va purta pe umerii ei povara apăsătoare a absenței tatălui, în timp ce el va continua să nu își dea seama de consecințe.

Deși continuă să se dezvolte, literatura de specialitate pe tema tatălui absent acordă foarte puțină atenție rolului patern. Acesta este un eșec colectiv cu consecințe nefaste. Pe lângă faptul că problematica cvasigeneralizată a relației tată-fiică a fost, în general, ignorată, abor-

dărilor psihologilor analitici au fost limitate, din cauza propriilor lor umbre și ale taților lor. Gândirea freudiană acorda tatălui un rol major, deși atât Freud, cât și Jung au avut relații paterne dificile. Ideologia și concepțiile culturale care s-au concentrat asupra rolului feminin în creșterea copiilor au favorizat și consolidat, inconștient, statu-quo-ul patriarhal al absenței tatălui.

De exemplu, Jung a scris un singur eseu în *Opere Complete*, care apare în volumul 4 (1961) și este intitulat „Importanța tatălui pentru destinul individului“, cu o singură referință – minoră – la figura fiicei. În scrierile lui Jung există numeroase trimiteri simbolice și mitologice, precum și referințe la arhetipurile tatălui și fiicei. Și totuși, nu acordă aproape nicio atenție subiectului propriu-zis al fiicei care are o relație împlinită și satisfăcătoare din punct de vedere emoțional cu tatăl ei. Cu atât mai surprinzător cu cât Jung a avut patru fiice și totuși a scris atât de puțin despre acest tip de relație. Îi putem găsi o scuză, spunându-ne că se concentra asupra altor subiecte, dar exact acesta este motivul pentru care, de obicei, fiicele trec într-un plan secundar. De asemenea, acest aspect scoate în evidență subiectele de interes predominant ale societății și istoriei occidentale, care au lăsat tema relației dintre fiică și tatăl absent practic neexplorată.

Se presupune că absența propriului tată din viața sa este unul dintre motivele care l-au împins pe Jung spre cercetările sale aprofundate asupra inconștientului. Experiența lui personală poate fi o paralelă cu povestea atâtor fiice care au trăit drama tatălui absent. De la o vârstă fragedă, Jung a resimțit un vid emoțional în relația cu tatăl său, un pastor fără convingeri spirituale. Acest sentiment a născut întrebări nerostite și fără răspuns, un spațiu gol pe care tatăl nu-l putea umple, nici pentru Jung, nici pentru el însuși. Se pare că discuțiile lor pe teme religioase nu îl mulțumeau pe fiu, căci tatăl îl sfătuia să nu gândească, ci doar să creadă. Împotrivindu-se acestui îndemn, lipsit de îndrumare și privat de vreo manifestare de afecțiune,

Jung și-a dat seama că trebuie să pornească în căutarea propriilor sale experiențe (Dunne, 2015, p. 18). Mai târziu, absența tatălui i-a alimentat căutările, care s-au concretizat în teoriile referitoare la arhetipuri, inconștientul colectiv și simbolismul prolific al psihicului manifestat în religie, istorie, mituri și basme. Acolo a găsit Jung răspunsurile mai adânci pe care tatăl nu i le putea oferi. De fapt, el a preluat lipsa de credință a tatălui său și a făcut din realitatea psihicului scopul vieții sale (Nagy, 1991, p. 12). În esență, absența emoțională și spirituală a tatălui i-a stimulat explorările mai profunde în adâncul psihicului omenesc, cu consecințe în plan personal și colectiv, deopotrivă.

Absența tatălui dă naștere unui set complex de dinamici. Repercusiunile acestei absențe de-a lungul generațiilor au generat tipare care nu au fost pe deplin conștientizate. Istoria colectivă și experiențele individuale conțin suferințe complexe, disocieri interioare, euri fracturate și evoluții psihologice întrerupte. Examinarea aspectelor problematice poate da naștere unor noi posibilități, așa cum mitica pasăre Phoenix se descompune și renaște din propria cenușă.

Subliniez aici importanța tatălui atât ca element interior, cât și exterior în procesul de dezvoltare a fiicei (Samuels, 1989, pp. 66 ș. u.). Absența lui creează confuzie, căci ce ar trebui să fie acolo nu există. Evitarea sentimentului de pierdere și de năzuință neîmplinită o împiedică pe fiică să conștientizeze ce își dorește și ce are nevoie. Ea poate separa adevărul de ficțiune, realul de imaginar numai în urma unui proces complicat și dificil.

Fiindcă fiica acceptă ideea absenței, poziția tatălui nu o mai separă de identitatea ei, limitându-i sentimentele și acțiunile. Vindecarea presupune ca ea să-și asimileze dorințele, tristețile și pierderile. Deși rănilor produse de absența tatălui lasă urme adânci, odată înțelese și integrate, ele devin, treptat, o sursă de dezvoltare personală. În acest proces, fiica evoluează de la o identitate marcată de ceea ce a pierdut

la ceea ce a câștigat, de la privațiune la împlinire, de la inconștient la conștient.

Nefericită ce sunt! Nu pot până la buze să-mi înalț sufletul.

Iubesc pe Măria-Ta atât cât se cuvine.

Nici mai mult, nici mai puțin².

Cordelia din *Regele Lear* (actul I, scena I)

² W. Shakespeare, *Regele Lear*, Biblioteca Teatrului Național, Editura Minerva, 1911, trad. Mărgărita Miller-Verghei. (n.tr.)